

Műveit tanítani kellene, nem elhallgatni

Hornyik Miklós-emlékest Budapesten, a Magyar Írószövetségben

2012. február 12-én hunyt el kiváló délvidéki írónk, irodalomtörténészünk, szerkesztőnk, Hornyik Miklós. Őrá emlékeztek barátai, tisztelői és pályatársai Budapesten, a Magyar Írószövetség, az Arany János Alapítvány és a Kortárs szerkesztősége rendezte emlékestet.

A még közeli fájdalmat, gyászt némiképp enyhítette, hogy Hornyik Miklósnak nemcsak a szelleme, a gondolatai voltak velünk, hanem – a technika, illetve a róla készült portréfilm jóvoltából –, mintha személyesen is köztünk lett volna.

A film 2003-ban a Duna Televízióban készült (szerkesztője, riportere **Domonkos László**, rendezője Rudas Gábor, operatőre Bodnár Imre), ebből láthatott az emlékest igen népes közönsége mintegy húsz percet. Idézzünk fel néhány mozzanatot a film bemutatott részletéből. A kérdés az volt, hogy mi készítette Hornyik Miklóst arra, hogy interjúkat készítsen a legnagyobb magyar írókkal. „Azt láttam, hogy az irodalomtörténet-írás és -kritika rendre megmásítja, eltorzítja és meghamisítja mindazt, amit én a magyar irodalomról első kézből, magukból a művekből, az íróktól tudok.”

A *Képes Ifjúság* hetilap (amelynek Hornyik Miklós hat évig a főszerkesztője volt) szerkesztéspolitikájára vonatkozó válasz után a filmben Tari István író, költő mondja: „Hornyik tulajdonképpen az egyetemes magyar irodalomhoz szeretett volna csatlakozni és bennünket is csatlakoztatni.... Fontos valóságfeltárást végzett, amelyből még később is táplálkozhatunk.”

A filmben részletek hangzanak el Hornyik Miklós 2002-ben megjelent *Határsértés* című könyvéből a szabadkai Némedi Imre tolmácsolásában: „Titóék látták: a durva asszimiláció nem vezethet eredményre. Meghirdették hát a testvériség-egység és a jugoszláv együvé tartozás egységesítő eszméjét, és a lassú, fokozatos beolvasztást készítették elő. Szerb csendőrök helyett gondosan kontraszelektált magyar kádereket ültettek a legfontosabb pozíciókba, és kijelölték a magyarok társadalmi és politikai érvényesülésének útját.

Támogatták a magyar nyelvű, jugoszláv szellemű könyvkiadást. Magyar iskolákat és intézményeket nyitottak meg a jugoszláv szellemiség jegyében, lassúbb és elviselhetőbb nemzeti önfeladást készítve elő. Magyarul mindenről lehetett írni, ókonzervatív és posztmodern modorban egyaránt, csak a magyar közösség létkérdéseiről kellett körültekintően és megfontoltan hallgatni.

A délvidéki magyarok lélekben lassan «jugoszlávává» kezdtek válni. Magyar anyanyelvű, jugoszláv öntudatú polgárnak érezték magukat.”

„Hornyik Miklós eddigi munkásságából melyik művet tartja a mai délvidéki magyarság számára talán a legjobban ajánlandónak, talán a leginkább közgondolkodásra méltónak?” – teszi fel a kérdést Domonkos László a filmben Németh István délvidéki írónak, aki a *Határsértés* című műről beszél: „... szerencsére én megkaptam, még egy évvel a megjelenése előtt és újraolvasva ma olyan hatást gyakorolt rám, amit nem is gondoltam volna. Állandóan egy szomorúság fogott el olvasás közben, hogy ezt a szöveget nem jóval előbb írták meg, jöllehet az eredeti több mint egy évtizeddel ezelőtt jelent meg a *Hungarológiai Füzetekben*, de jó lett volna, hogyha megírják negyven évvel ezelőtt, valakinek eszébe jutott volna, és akkor egy egész nemzedék nevelkedhetett volna rajta, hogyha olyan időket éltünk volna. Ezt örökre elmulasztottuk, de most is nagyon jó lenne a fiatal nemzedék kezébe, a maradék fiatal nemzedék kezébe adni. Rendkívül tanulságos, fölkaparó, hogy honnan indult el az a fogyás, ami most tetőzik talán ... Olyan adatok birtokába jut a Délbácska olvasója, mert ennek a nagytanulmány-nak a *Délbácska* a címe – egy újvidéki napilapról szól, amely kilenc éven keresztül jelent meg – amelyek megdöbbennek a mai olvasót, azt is, aki ezt-azt már olvasott az elmúlt nyolcvan évről, például engem is. Zavarba hozott és fogtam a fejem, nincs az a regény, nincs az a vers, ami itt született és annyira fölkapart volna, mint ez a munka.”

Németh Istvánnal mindenképpen egyetérthetünk abban, hogy Hornyik Miklósnak a Délvidék történe-

tét, művelődéstörténetét, irodalmát feldolgozó műveit tanítani kellene, hiszen ez a valós történelem. S vajon miért van az, hogy mégsem teszik meg azok, akik ebben dönthetnek? Talán azért, mert aki írta, elment? Elment Márai Sándor is, nem is szerepelt évtizedekig sem tananyagban, sem irodalomtörténetben. Hornyik Miklós Határsértés című könyvében olvashatjuk: „Végül is, nem mindenki hazaáruló, aki önként és nagy áldozatokat vállalva elment hazulról, mert attól tartott, hogy kényszerítik cinkosnak lenni egy gáztettben.” Az idők változtak, Márai már elfoglalhatta méltó helyét a magyar irodalomtörténetben, tananyagban, sőt, most már állami program névadójává is vált.

Kitérőnek szántam az előző mondatokat, mégsem azok, mert a film is ezzel folytatódik, hogy miért hagyta el szülőföldjét Hornyik Miklós. „Én attól félttem, hogy a fiamat elviszik katonának, és hősi halott lesz Vukovárnál, tulajdonképpen ezért jöttem el. Nem érzem úgy, hogy csalódottnak kellene lennem. Ha ezek a kallódás évei itt Magyarországon az elmúlt 12-13 évben, akkor az kizárólag az én hibám. Nem megélhetési dolgokba kellett volna bonyolódnom, szaladgálnom tiszteletdíjas munkák után, hanem le kellett volna ülni az íróasztal mellé, és megírni egy-két jó könyvet. ... Nagyobb, átfogóbb tanulmányokat kell írni. Legfontosabb írásomnak *Az országföld őrzőit* tartom, utána *A hajlékteremtőket*.”

Végezetül, még néhány gondolat tőle, pontosabban nemcsak tőle, mert Hornyik Miklós rengeteget olvasott, nagyon sokat tudott, kapásból idézett írókat, költőket, tudósokat, művészeket, politikusokat... Sokszor saját véleményét is egy hozzá közelálló nagy egyéniség gondolataival mondta el, így ebben a portréfilmben is. „Nagy-Magyarországon Jókai Mór azt írja, hogy felfelé kell építkeznünk, nekünk nem területben kell gondolkodnunk, írja valamikor az 1800-as évek vége felé, 1890-ben. Arra kellene törekedni, hogy minél több magyar ember ismerje meg a saját kultúráját, és akkor komolyabb bajok már nem lehetnek, mert fel van vértézve a sors minden baja ellen, fel van vértézve az egész élet ellen, lesz egy boldog gyerekkora, az egész élete kiteljesedik. Hallatlanul gazdag a magyar kultúra, én ezt nem a nemzetközi elismertsége szempontjából tekintem, ez nem Nobel-díj kérdése. Ez egyáltalán nem az, pontosan az, amit Cs. Szabó László mondott: »Egymásért vagyunk«. Ottlik Géza ennek a nagy nemzedéknek egyik utolsó képviselője volt, biztosan lesznek utódai, követői... Ő ezt a tiszta, ezt az eszményi Magyarországot hordozta a szívében,

ő maga mondta, én ezt csak elismételelem, a jó irodalom segít élni.”

A film azzal fejeződik be, ahogyan Hornyik Miklós Ottlik Gézát búcsúztatta: „De most rangvesztetten ülök az írógépem előtt, és semmilyen anekdota nem segít rajtam, rajtunk, semmilyen, Arany Jánossal mondhatom csak: Átfut szívemen a nemlét iszonya.

A legenda szerint Arthur király sem halt meg a csatamezőn, Avilionba, a gyógyulás szigetére vitték a tündérek, s egy napon vissza fog térni, ha népének szüksége lesz rá. Boszorkányok pedig nincsenek, mondta régen egy magyar király. Tündérek pedig vannak, egészítette ki évszázadokkal később egy erdélyi író. Weöres Sándor Illyés Gyuláról írt soiraival búcsúzom tőled, édes Bátyám, Ottlik Géza.

Van? Már csak volt.

Volt? Már csak van.

A mennybolt hágóiban,
a csillagfény iszalagjaiban,
mindég ifjan, sose vénen,
mint egy Árpád-házi király
magyarjainak szívében.”

Ezzel fejeződött be a film, és paradox módon Hornyik Miklós Ottlik Gézát búcsúztató szép mondatai ráébresztettek bennünket, az ottlevőket arra, hogy Miklóssal most már csak néhány filmfelvételen találkozhatunk.

Bátorsága mindenekelőtt

Az emlékeket **Ács Margit** író vezette, emlékezők voltak **Domonkos László, Ambrus Lajos, Alexa Károly, Sturm László, Benedikty Tamás, Pécsi Györgyi, Juhász György** és **Szokolczay Lajos**, akik Hornyik Miklóssal való megismerkedésükről, a vele való kapcsolatukról, illetve arról beszéltek, milyenek látták, milyenek tartották őt. A többórás estét természetesen nem adhatja vissza ez az írás, csak néhány gondolat, részlet felvillantására vállalkozhatunk, hogy még közelebbivé, árnyaltabbá tegyük Hornyik Miklós bennünk élő képét.

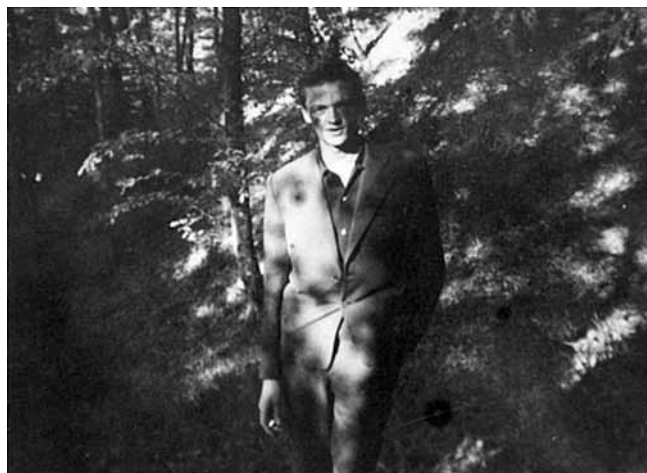
Domonkos László, a portréfilm szerzője (akinek, mint mondotta, a legnehezebb volt a film után elsőként megszólalnia) emlékező szavaiban arról beszélt, hogy nyilván nagyon sok szó esik majd az irodalomról, de mennyire nem lehet elvonatkoztatni attól, ami túl van az irodalmon, mégis egy vele, ez pedig a közélet, a politika, az a magyar világ, amelyben élünk adatott. És itt sem volt szó másról, hiába indultunk el irodalmunk nagyjaitól, Hornyik Miklós is mindig oda kanyarodik vissza, mert ennyire egyek ezek a dolgok.

Hornyik Miklós közéleti bátorságát Domonkos László két történettel illusztrálta. Az egyik Hornyik Miklós elmondott beszéde a szabadkai Sportcsarnokban, 1991 áprilisában, az akkor még egységes VMDK [Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége] második kongresszusán. „Ezen én is részt vettem – idézte fel a történeteket Domonkos László - akkor még nem volt szó átjövételről, az utolsó előtti órák voltak ezek a háború előtt, de a délvidéki magyarságnak talán a legnagyobb pillanatai, nemcsak az egységben, hanem a föllépés heroizmusában, szépségében, tisztaságában is. Ott, Szabadkán, a Sportcsarnokban volt egy felszólalás, ami a sok, egyébként nagyon szép, megrendítő, nagyon tisztességes felszólalás közepette, az én számomra – és nemcsak nekem – revelációként hatott. Tulajdonképpen minden felszólalás a délvidéki magyarság helyzetével foglalkozott, de ebben a felszólalásban volt néhány olyan mondat, amit ha nem is pontosan, de szükségesnek tartok felidézni. Nyugodtan mondhatom, hogy az a páratlan, szenzációszámba menő néhány mondat bátorsága a szó szoros értelmében szíven ütött. Arról beszélt a felszólaló nagyon határozottan, nagyon jó svádával, nagyon hatásosan, hogy a szerb hatalom állandóan újra és újra vizsgáztatni akar bennünket, magyarokat (mondta a felszólaló a délvidéki magyarság nevében) államhűségéből - hát jegyezze meg jól a szerb hatalom, hogy pontosan annyira leszünk lojálisak a szerb hatalomhoz, amennyire a szerb hatalom, a szerb állam lojális lesz irántunk. Olyan tapsvihar tört ki a szabadkai Sportcsarnokban, hogy – ahogy mondani szokták – megállt a kés a levegőben. Utána mintegy rímelve erre, az ottani körülmények között és abban a világban nagyon eretnekszámba menő mondaton túl, szinte logikus volt, hogy felhangzik a Himnusz. Kosztolányi szülővárosában 40 év után akkor hangzott el nyilvánosan először a magyar himnusz, amelyet olyan jó 10-12 000 ember énekelt a szabadkai Sportcsarnokban, mintegy koronájaként ennek a megszólalásnak. Feledhetetlen volt. A bátorságról kevesebbet beszélünk Hornyik Miklós kapcsán, talán kevesebbet, mint amennyit kellene, és én nagyon örülök, hogy most ezt a hangot vele kapcsolatban fölerősíthetem. A másik történet kerekén húsz évvel ezelőtti. 1992-ben a *Világszövetség* című lapot készítettük elő, gyakorlatilag úgy április-május óta. Csoóri Sándort decemberben választották meg közfelkiáltással a Magyarok Világszövetségének elnökévé, ő szólt nekem, hogy tudnék-e én Hornyik Miklóssal dolgozni. Boldog dermedtségben mondtam, már hogyne tudnék, és akkor kerültünk mi tulajdon-

képpen egy munkahelyre, akkor lett ő a főszerkesztő. Már előtte jó néhány éve jól ismertük egymást, jó barátságban voltunk, és előkészítendő a lapot, különböző közös munkáink voltak. 1992 júniusában meghívtak bennünket szülővárosomba, Szegedre. A szegedi körzeti rádióstúdió beszélgetést készített Miklóssal mint az induló lap főszerkesztőjével és velem.... Amikor közrefognak valakit, és nyilvános autodafé zajlik, tehát két-három, nyugodtan mondhatom, nemzetellenes gazember megpróbál kikészíteni egy tisztességes embert, közrefogják és elkezdik három felől bombázni, nem is érdekes, hogy az illető mit válaszol... Ezt megcsinálták Csurka Istvánnal, Lezsák Sándorral... Ez éveken át ment, én ezt akkor láttam először testközelből a rádióban. Két ifjú titán közrefogta Miklóst, én csak ott szerényen asszisztáltam mellettük a stúdióban; ez az autodafé nyilvánosan zajlott, és Miklós reakciói és válaszai, ahogy állta a sarat, az nagyon nagy hatást tett rám, mert ugyanennek a közéleti bátorságnak egy másik vetületét láthattam, ami azért volt különösen jó, mert hallatlanul elegáns, rendkívül szellemes volt, és a bátorságot egy olyan – nyugodtan mondhatom – a legjobb értelemben vett fölényel egyesítette, hogy többé vagy kevésbé, de inkább többé, letörölte a pályáról ezeket az ifjú titánokat. Egyébként előkerült az a kézirat, amit Miklós előkészített, a mai napig nálam van az eredetije, ennek az a címe, hogy Irodalom, nemzet, politika. Ő erről akart beszélni, erről próbálta hasztalanul győzködni a két kérdezőt, én csak aláfestésként szolgáltam. Akkor hangzott el az a mondat, amit később többször is hallottam tőle, hogy Magyarországon minden fogalmat három másikkal kell definiálni, mert nem tudjuk, hogy mi micsoda. És ha belegondolunk, ez éppen így van a nacionalizmus szó esetében, lépten-nyomon találkozunk vele, a kommunista terminológia alapján az ördög fattyának tartjuk azt, aki nacionalista, holott a nacionalista mint jelző pozitív, ezt senki sem tudja. Miklós nagyon sokat beszélt erről: a náció szó nemzetpártit jelent. Viszont amilyen értelemben a nacionalizmust használjuk, az a sovinizmus. (...) Több hasonló is van, csak az antiszemizmust idézném még példa gyanánt. Ezeknek a tisztázásából próbált volna szép sorban az irodalom, a nemzetstratégia és a politikum közvetlen kérdésein keresztül – mondjam úgy: terminusról terminusra – haladni. Ezt próbálták megtorpedózni ezek az ifjak, és ennek a beszélgetésnek – kb. 20-25 percig tartott – olyan nagy hatása volt, hogy annak volt a bizonyítéka számomra, hogy a bátorsággal párhuzamosan nincs az az irodalmár lét, az a kulturális közege, amely a kö-

zéletiségtől, a magyar világgal való közvetlen foglalkozástól eltántoríthatna bennünket. Ez olyan döbbenetes élmény volt, most már nem is a barátság szót használom, hogy ezt az eszmetársi-szövetségesi létünket Miklóssal bennem megerősítette, és most már nyugodtan mondhatom, életre szólóvá tette. Nekem most öröm, lelkesedés, meg talán a legnagyobb elégtétel is erre emlékezni.” Így összegezte emlékeit Domonkos László.

- Miklós csodálatos esszéíró volt, és hogy ezek az esszék ennyire elevenek, irodalmiak, az azt hiszem, hogy emellett a nagy közéleti szerepvállalás mellett, ugyanúgy nagy érték – mondta **Ács Margit**. Ennek érzékeltetésére **Szatmári Attila** színművész részleteket olvasott fel Hornyik Miklós *Angol pázsit* című művéből.

Hornyik Miklós 1963-ban kiránduláson a Tarcal-hegyen (Nagy Mária újságíró archívumából, fotó: Farkas Zsuzsa)

Ambrus Lajos író, a *Kortárs* főszerkesztője szintén a bátorságot emelte ki. „Elhangzott itt egy szó, amit szeretnék én is aláhúzni, a bátorság, ami nemcsak a közírót, a közgondolkodót, hanem a literátort is jellemezte. Egy huszonnégy éves fiatalember, amikor indul a pályán, írt egy dolgozatot, amelyben azt írja a magyar irodalom rendezetlen, pontosabban egy rendezetlen könyvtárhoz hasonlít. Ezt a metaforát egyébként Schöpflin Aladártól vette, és arra utal, hogy nincs rend az irodalomban, egy-két hely foglalt, egy-két díszhely foglalt, de amúgy, rendezetlen, káosz van. Egy személyes megjegyzés: aki ismerte Miklóst, az tudta, tudja jól, az ő könyvtára rendezett volt. Olyan szinten volt rendezett, hogy mindennek, kicsinek, nagynak megvolt a maga helye, semmiféle kilengés, tehát minden és mindenki az őt megillető posztra, helyre került, ahová való, ő ezt hihetetlenül komolyan vette az élet-

ben is, és nyilván metaforikusan is. Ezt huszonnégy éves korában vetette papírra, még hozzá egy Németh Lászlóról írt dolgozat kapcsán. Azért figyeltem erre föl, mert az a kötet, amit először olvastam tőle, 1981-ben jelent meg, az a címe, hogy *Szabálytalan napló*, tele van olyan tanulmánnyal és beszélgetéssel, amelyek ezt a bátorságot illusztrálja. Ő literary gentleman, ezt megírták már mások, például Domonkos Laci is, megpróbálta azt a rendet követni, amit megígért magának huszonnégy éves korában. Németh Lászlóval foglalkozott behatóan akkor, amikor Magyarországon nem lehetett Németh Lászlóról úgy beszélni, hogy komolyabban elemezhetjük, vagy olvashattuk volna *A minőség forradalmát*, vagy *a Kisebbségbent*. Ez a dolgozat a *Magyar Enciklopédia* címet viseli, 1968-as rövid kis írás, Németh Lászlóval való foglalkozásának kezdete, aztán levelezett vele, aztán írt jó néhány tanulmányt, interjúkat készített vele, de ez egy külön műfaj. Olyan Németh László-kép került Hornyik Miklós barátom tollából elénk, egy fiatalabb nemzedék elé, amely teljesen revelatív volt, mert ez a bátorság, ez a szókimondás, a szabadság volt benne a művekben, abban a megközelítésben, ami itthon nem mindig sikerült. Németh László mellett azokat a szerzőket fedeztette fel velünk, akiket szintén nem ismertünk a 60-as években kellőképpen: Weöres Sándort és másokat, Füst Milánt, akinek az esztétikájával foglalkozott, és hát a nagy élménye, Ottlik Géza.

Az is érdekes, ahogy saját kortársaihoz viszonyult: író nemzedéktársaival nagyon érdekes viszonyban van, ennek a viszonynak is a lényege a szellemi bátorság. Nem fogadott el kánonokat, nem fogadott el kész megoldásokat... Ladik Katalinról ebben a kötetben van például egy lektori jelentés, amelyben az áll, hogy nem javasolja kiadásra Ladik Katalin könyvét, és ezt meg is indokolja, esztétikai kifogásai vannak természetesen, de ugyanakkor a *Képes Ifjúságban* egy hosszú beszélgetést folytatott vele. Szellemi bátorság, elegancia, nyilván literary gentleman, ez is jellemezte őt, és mindvégig kitarított, akkor, ha irodalomról beszélünk, ha nemzedéktársairól, szépirodalomról volt szó. ... Szellemi attitűdje hiányzik a szellemi közéletből, a bátorság, de ugyanakkor a másik tisztelete is. ... Író is volt, a szó klasszikus értelmében, elsőrangú stilszta, akinek a műveit átlengi a derű. ... Bátorság, derű, pontosság, ezt lehetett tanulni tőle.” Emlékezését Ambrus Lajos Hornyik Miklós Örkény Istvánról írt soraival fejezte be: „Valami mélyen tragikus van egy igazi író halálában. Nemcsak egy ember halt meg, hanem még valami. Egy kedély aludt ki, egy sajátosan egyéni látás

veszett el, egy világ szűnt meg örökre, mindörökre. Nincs mód pótolni.”

A továbbiakban **Alexa Károly** irodalom- és művelődéstörténész beszélt Hornyik Miklós könyveiről (Ottlik Géza karosszékéről a *Beszélgetés írókkal* könyvborítóján), kapcsolatokról, Miklós iránti „adóságáról”. Miklós ugyanis néhány éve írt neki egy nyilvános levelet, amelyben felszólította, hogy írja meg a huszadik századi magyar irodalom történetét. A levélben érezhető a piszkálódás, csipkelődés, kekeckedés: nem ártana valamilyen komolyabb dologgal is előállni... Miklós mindig ilyen volt, de a kapcsolatunkra is jellemző volt ez, és én is ilyen vagyok, meg voltam vele szemben is.... Miklóshoz fordultam, ha bármilyen problémám, kérdésem volt az újvidéki, délvidéki irodalommal kapcsolatban, ő mindig tudott válaszolni. A legbátrabb emberek egyike volt, akit ismertem... Aki átjött, aki otthont, hazát változtat, azokra nagyon kevésbé jellemző az a fajta kegyetlen, kemény bátorság, ami Miklósról. Meg kell élni, egzisztenciát kell teremteni, be kell épülni, ott nem lehetünk annyira érdes modorúak, mint ahogy Miklós tette... Aki látta utolsó tévés szerepléseit, az láthatta mennyire kemény volt...

Sturm László irodalomtörténész először a könyveit ismerte meg, azt is egy kicsit véletlenül... „És hát innen kezdődött az a sokszoros „bőrlehzás”, ahogy mondtam neki, amikor már a többedik írást írtam róla, de mondta, hogy ez a bőrlehzás még jól esik neki. Ez alakult személyes kapcsolattá, barátsággá vált, részemről mindenképpen tiszteletté... Hivatalos olvasó volt, aki, ha talál egy jó könyvet, akkor szívesen kritikát is ír róla. Azt tapasztaltam, hogy a jelentős írók, jelentős személyiségek általában a saját nyelvüket is létrehozzák, és ezen keresztül lehet talán a leginkább megközelíteni őket, ezért vadászom a szóhasználatot, a gyakoriságot, a furcsa kijelentéseket, gondolom, ha rájövök, miért furcsa ez nekem, és mi van mögötte, amit eddig nem tudtam, talán megtudok többet az íróról, a világról, az ő világáról. Például ilyen kifejezés volt, amikor azt írta Miklós: „Minden irodalmi vétek egy forrásra vezethető vissza, az epigonságra”. Ez persze közhelynek is tűnhet, másrészt olyan irodalom közegében, ahol az avantgardizmus, az eredetiségkedés ennyire elterjedt, ... aztán az ember rájön, hogy valóban érthetjük úgy, hogy ez valóban egy mély igazság, hiszen minden epigonság, ha nincs átszöve személyiséggel, ha nincs hozzá alkalmazva a saját helyzetet, a saját élethez, létezéshez. Az az irodalom, amelyik nem önmaga tapasztalatát, tudatát, helyzetét keresi a világban, az

valóban epigon, még ha annyira el is akar szakadni a világtól, a hagyományoktól, hiszen egy sablont követ. Ahogy megismertem aztán Hornyik Miklóst, mint személyiséget is ilyennek találtam, aki át tudja szűrni magán a világot... Meri használni például a lélek szót... Lombon átszűrt napfény, valahogy így tudott ő a művekkel és az emberekkel is kapcsolatot teremteni. Ez a leszűrtség, és hogy nem akármin szűrődött le, hanem hallatlan műveltségen, tapasztalaton, bátorságon, ezek mindig érdekessé tették a véleményét...

Benedikty Tamás író nagyon szubjektív emlékezését azzal kezdte: „Úgy érzem magam, mintha valahol Ninive közelében kapirgálnék, és kezembe akadna három kis cseréptöredék ékírással, és abból kellene rekonstruálni egy jelenséget, egy jelenséget, akit Hornyik Miklósnak hívtak, és hívnak mindaddig, amíg mi élünk, élni fog bennünk, mert, hogy jelenség volt, annyi szent. Embernek, írónak, szerkesztőnek, beszélgetőtársnak, majdnem barátanak, mondhatnám, mert kölcsönös szimpátia és azt hiszem, szeretet is összefűzött minket, de oly sok minden el is választott. Annyira érdekesen alakult mind a kettőnknek az élete különböző időkben, amikor Miklós a legintenzívebb, legnagyobb idejét, éveit élte, akkor én a legnagyobb mélységben voltam. Sok különbözőség, de sok hasonlóság is volt az életünkben. Igaza van Tari Pista barátomnak, aki azt mondta, hogy minden azon múlik, hogyan szocializálódik az ember ifjú korában. Hát én az avantgárdon szocializálódtam, mert bizony az én vádiratomban Kassák meg az avantgárd vádpont volt. Tulajdonképpen itt ismerkedtünk meg. Azt hiszem, a jelenlevők közül talán én ismertem meg őt legkésőbb, 2001-ben. Temesi Ferinek a könyvbemutatóján odajött hozzám egy magas, fess ember, bemutatkozott, és annyit mondott, hogy gratulálok a könyvedhez. A Feri berágott, ez az én könyvbemutatóm, semmilyen más könyvről nem szabad beszélni. Egy ilyen furcsa fintor, mosoly átsuhant Miklós arcán, majd megkereslek, majd beszélünk – mondta. Én nem találtam őt magyar úrnak, mert én nem szeretem a magyar urakat, meg a magyar prolikat sem szeretem, nekem a magyar úr az 56-os pesti srác, annál nagyobb gróf vagy herceg nincs, számomra ez a magyar úr. Ami engem első pillanatban megfogott az az arca volt, ez a finom, intellektuális, kedves arc és szemek, és megéreztem, hogy ezzel az emberrel valami fog kezdődni, nem tudtam, mit akar, mert csak annyit mondott, hogy gratulálok a könyvedhez. Eltelt néhány hét, talán két hónap is, amikor jelentkezett, és mondta, hogy szeretne velem csi-

nálni egy interjút a *Színkép*nek, ez a csigatévében volt egy kulturális műsor, kényszerült a csigatévé arra, hogy ezt a műsort megcsinálja, mert csak így engedélyezték anno. Ő ebben dolgozott. Elmentem hozzá, elkezdtünk beszélgetni, előbeszélgetés, és abban a beszélgetésben tökéletesen feloldódtunk, mintha száz éve ismernénk egymást. Ő is keveset tudott rólam, amennyit ismerősöktől könyvborítóról, életrajzból összeszedett, én meg jóformán nem tudtam róla semmit.... Így aztán életem legjobb interjút készítette ő velem, a következő találkozáskor már a forgatás is megtörtént. Én itt jöttem rá, miért tud ő ilyen nagyszerűen beszélgetni, kicsikkel, nagyokkal, közepesekkel, bárkivel, mert olyan empátia van benne, hogy átlényegül, és teljesen benne van a másik embernek a hullámszámban. Hát így kezdődött a mi majdnem barátságunk, mert nekem csak tizenegy év jutott Miklósból. Neki köszönhetem Délvidéket is, mert ő kommandált engem az író táborba, Magyarokizsára. Állandóan korholt, hogy miért nem írok... Soha emberrel még nem találkoztam, aki így tudott evidenciákban beszélni. Gondolok itt a televíziós beszélgetéseire, fantasztikus volt minden mondata, halálos biztonsággal a lényegre tapintott, minden a helyén volt, és anélkül, hogy felemelte volna a hangját, vagy indulatos lett volna, pillanatok alatt a helyére tette mindent. Helyére tette azt, hogy hol tartunk, honnan jövünk, hova tartunk. Rendkívüli képessége volt. Megajándékozott engem egy *Angol pázsittal*... Akkor ismertem meg őt mint író, amikor elolvastam. Tudtam, hogy egy olyan emberrel van dolgom, aki messze magasan az átlag fölött van, fantasztikus humorérzéke, majdnem a gyilkos gúnyig terjedő szatirikus vénája rettenetesen tetszett nekem. Neki köszönhetem azt, hogy kipróbálta belőlem az utolsó könyvem, a *Helytállás* könyvét. Fantasztikus volt az is, hogy egy író így tud olvasni, nincs az a vessző, az a betűhiba, amit ő ne vett volna észre. Hát ilyen nincs, én, ha százszor is elolvasom a kéziratomat, biztosan marad benne hiba, ő mindent kigyomlált, és szeretettel, okossággal érvelve állította össze az anyagot harminc év esszéiből és publicisztikáiból, ő szerkesztette ... Mentünk be haldokló barátunkhoz, Szabados Györgyhez, tavaly júniusban, akkor éreztem meg, hogy baj van. Akkor már nem is volt eszméleténél, már haldoklott. Lejöttünk az onkológia kertjébe, és akkor volt egy beszélgetés köztünk. És akkor, hogy megtörjem a csendet, elmondtam neki, hogy pár hónappal ez előtt Gyuri panaszkodott nekem, hogy úgy kell elmennie, mint Bartóknak, hogy tele van a koffere. És erre mondja Miklós, neki is, ő is így érzi, hogy tele

van a koffere. És akkor mondtam neki, hogy nincsen koffer, csak életvág van, nincsen koffer, mindent megcsináltál, mit akarsz? Megírtad az *Angol pázsított*, megírtad a csodálatos *Délvidéki könyvedet* – én is írtam róla, boldog vagyok, hogy írhattam róla – és megírtad a Scott kapitány feljegyzéseit. Meg millió dolgot csináltál még, de már ezzel a három könyvvel örökre beírtad magad a magyar irodalomba. Próbált velem vitatkozni, mind a ketten hasonlítottunk abban egymásra, hogy töredékéletművet hagyunk magunk után. Miklós, mondtam neki, gondolj arra, hogy mióta átjöttél, hányszor kaptál egy olyan csapást, hogy újra kellett kezdened az életet. Itt végre az óhazába megérkezel, és ledarálnak. Az én életemben ez tizenöt-ször legalább előfordult. Hát mit akarunk? Csoda, ha az ember ilyen körülmények között még létre tud hozni valamit. Decemberben találkoztunk utoljára, akkor még egy rövid beszélgetés erejéig biztatott engem, hogy írjak, és korholt. ... Januárban volt egy rövid kis üzenet az üzenetrögzítőmön, amelyben elbúcsúzott, és azt mondta, hogy ez az utolsó kívánsága, írjak. Remélem, hogy most valahol egy felhőn röhög rajtunk, leveri a cigarettáját, és azt mondja, a kevesebb több lett volna.

Pécsi Györgyi szerkesztő, miközben elmesélte megismerkedésük történetét, a *Világszövetség* című lapnál találkoztak először személyesen, Hornyik Miklós különös egyéniségét hangsúlyozva, három íróhoz hasonlította: Cs. Szabó Lászlóhoz, Páskándi Gézához és Németh Lászlóhoz. Cs. Szabó Lászlóval annyiban rokonítható, hogy hallatlan műveltséggel, szellemi rádiusszal rendelkezett Miklós is... Azzal a fantasztikus, izzó szerelemmel, ahogy Cs. Szabó is szerette a magyarságot, a legföldről az alsóbb rétegekig, és minden ízében feltétel nélkül szerette, ez Miklósban is megvolt. Páskándira azért emlékeztet, mert amikor Páskándi átjött Erdélyből, akkor itt Magyarországon arra számítottak, mint ahogy Hornyik esetében is, hogy majd jön egy szegény kisebbségi menekült, aki meghúzza magát, meg csak úgy beoldalog, hogy köszönöm szépen, hogy befogadtak... Páskándi meg úgy jött Magyarországra, és egyáltalán úgy jelent meg mindig, mintha a párizsi Latin negyedből érkezett volna, kalapban, és elegáns mozdulatokkal szívta cigarettáját. Hogy miből ered ez az elegancia? Nem volt vereségtudatuk. Hornyik Miklósnak sem, és Páskándinak sem. Nem hallottam tőle panaszos hangot. Mérgelődést igen, dühöngést igen, panaszos hangot nem, hogy elismerte volna, hogy ő alulmaradt valamiben, amiben azért van részünk. Németh Lászlóra emlékeztet. Miklós is egy ilyen szellemi organizátor lehetett volna, ha

megkapja a teret. ... De közben a *Világszövetség* is megszűnt...

Miklós mindig elszámoltatott, hogy mi történt, és kiadta a feladatot, de azt gondolom másnak is kiadta...

Méltatlan sorsa volt Hornyik Miklósnak, mert nem tudtuk kihasználni nagy tudását, tartását, jelenlétét... Itt szó esett a bátorságról, sokan bátrabbak voltak, mint ő, keményebb dolgokat is kimondtak, de egy dolgot csak ő tudott: hogy amit ő kimondott, az hétszentség, hogy úgy volt. Valami hihetetlen hitellessége volt a szavainak.... Azon kevesek egyike a magyar irodalomban, akik sohasem hagynak cserben ...

Amikor a temetése volt a Batthyány téri Szent Anna templomban, ott voltak a szülőföldről érkező és a magyarországi barátok, arra gondoltam, ez a méltóságteljes, gyönyörű temetés valóban méltó Miklóshoz, az lett volna igazából méltó, ha az életét is ezzel a megbecsültséggel élhette volna, és ezt megkapja a magyarországi társadalomtól.

Juhász György irodalomtörténész emlékezését Miklós humorával kezdte: Miklósnak humora is volt, és most valahol nevet rajtunk, mert az ő ürügyén magunkról beszélünk. Én arra gondoltam, vajon az utolsó könyvhét óta mit üzenhetne ő nekünk? Azt üzeni nekünk, azt kívánja ma nekünk itt, Budapesten, Magyarországon, hogy próbáljon meg egyszer a hatalom minket is asszimilálni. Ugyanis ő elég sokat foglalkozott azzal, hogy hova tűnt a szlovéniai magyarság, hova tűnt a horvátországi magyarság, és hogy feleződött meg a délvidéki magyarság. Hát egyszerűen úgy, kedves barátaim, hogy mi 40–50 éve várunk arra, hogy egyszer az irodalomban, a művészetben, a tudományban, a kultúrában megszületik az a magyar hatalom, amelyik pénzt ad erre.

Az emlékezések sorát **Szakolczay Lajos** gondolatai zárták, ezekből egy rövidebb részlet: „Minthogy beleégetted magadat a magyar nyelvbe, s a kritikát fölvilágosító, az értékre rámutató s a talmit elvető magatartásnak gondoltad, meggyűlt a bajod szülőfölded hadseregével. Mikor mi többnyire bámultuk – sajnos, magam sem voltam kivétel – a Symposium-nemzedék alkotóinak (Tolnai Ottó, Brasnyó István,

Végel László, Bányai János stb.) műveit, teelődött csak a jó mű érdemelt tekintélyt. A tekintélyrombolókat tekintélyes – ám fullánkos – nagyvonalúsággal a kalapodra tűzted (köztük volt nemegyszer a különben sok értéket létrehozó irodalomtörténész-professzor, Bori Imre is), hadd lássa mindenki, akár homály csökkentette szemmel, a láthatót!

S látnoki arcod is volt, Miklós. S ha tudod, onnan lentről is sugározzad felénk igazságaidat! Mindig is érthetően, tisztán, magyarul beszéltél. Az anyaország is púpot rakott hátadra, de te méltósággal viselted a terhet. Mert láttad – sejtetted? – a jövőt?”

Hiszen 1992-ben írott soraidnál (húsz éve rágjuk a gittet) ma sem tudunk különbeket. »Koldus-szegényen ugyan, de politikai béklyóinktól végre megszabadulva most az legyen a feladatunk, hogy a megértés és a türelem jegyében megteremtsük népünk lelki egységét itthon és a nagyvilágban. Más eszközök híján most ezzel szolgálhatnánk a magyar nyelvközösség fennmaradását és fölemelkedését. Magyarország, az utódállamok magyarsága és a nemzeti emigráció legjobbainak közreműködésével. (...) A magyar nép lelki egységének a megteremtése nem kirekesztőleges program: nem irányul senki ellen. Nemzeti kultúránk sokszínű, árnyalatgazdag, többszólamú műveltség, jellemvonása az egyediség, az individualitás. E gazdag hagyományvilágban minden magyarul értő és magyarul érző ember otthonot találhat magának; de hogy igazi otthonára leljen, előbb egészében meg kell ismernie, torzítások és tilalmak nélkül. A lelki egység lelki épséget jelent. Minden nemzet nyelvén, tehát magyarul is« (*Üdvözet az olvasónak*). Ámennel is befejezhetném, de inkább azzal fejezem, hogy morgolódjunk és dűnnögyünk magunkban .” - mondta végül Szakolczay Lajos.

- Azt hiszem, ezen az esten kiderült, mennyire van, és mennyire lesz még jelen Miklós az életünkben – összegezte Ács Margit, megköszönve minden megszólalónak az emlékezést, majd a beszélgetés és az emlékezés kötetlen folytatására biztatva a jelenlevőket, azzal a három szóval búcsúzott, amelyet Miklós idézett Arany János *Széchenyi emlékezete* című verséből: „Önérzet, öntudat, feltámadás”.